บทความพิเศษ

ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยา กับการศึกษาของนักศึกษาด้านเทคโนโลยี

โดย **สุริยา สมุทคุปติ์**
สัมภาษณ์และเรียบเรียง: **ปราโมทย์ ภักดีณรงค์**

คำสัมภาษณ์ที่ 1 ที่มาของห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยา หรือห้องไทยศึกษานิทัศน์ ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

อาจารย์สุริยา: ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาคือห้องเรียนรูปแบบหนึ่งที่ผมนำวัสดุต่างๆ ที่ชาวชนบทอีสานใช้ในแต่ละช่วงฤดูกาลมาประกอบการเรียนการสอน โดยชี้ให้นักศึกษาเห็นว่าถ้าเราจะเข้าใจคน พฤติกรรมและความคิดของคน โดยเฉพาะคนที่ทำวัสดุอุปกรณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ทำไมเขาต้องใช้ ต้องทำ ต้องออกแบบรูปทรงอย่างนั้น วัตถุประสงค์ของเขาในการใช้งานประกายความคิดเหล่านี้จะทำให้เราเข้าใจคน ความคิดของคน นั่นคือเราเข้าใจเทคโนโลยีจากความเข้าใจวัฒนธรรมที่เขาคิดและปรับเปลี่ยนมา เขาเรียนรู้มาจากการลงมือทำ การลองผิดลองถูก การปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ ดินฟ้าอากาศ การปรับเปลี่ยนชนิดของพืช นี่คือที่มาของห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยา

---

[1]*นักวิจัยอิสระ และผู้จัดการกองทุนอินทร์-สม สมุทคุปติ์ เพื่อวิจัยทางมานุษยวิทยา*
[2]*อาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี*

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 119 6/4/58 BE 10:43 AM

เมื่อเราใช้วัสดุทางวัฒนธรรมเพื่อสอนในห้องเรียนเสร็จแล้ว ก็จะนำมาเก็บไว้ในห้องนี้ จัดหมวดหมู่ตามที่เรียนรู้จากชาวบ้าน เช่น ในฤดูแล้ง ก่อนที่จะมีฝนลงมา ชาวบ้านจะเตรียมทำกับดักจักสาน ซ่อมเครื่องมือเครื่องมือทางการเกษตร เมื่อถึงฤดูกาลทำนาจริงๆ นอกเหนือจากเครื่องมือทำการเกษตรแล้ว กับดักจักสานเหล่านั้นก็จะถูกนำมาใช้เพื่อดักปลา หากบ หาเขียด สัตว์ต่างๆ ที่จะเป็นอาหารประทังชีวิตด้วย หลังจากนั้นเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็จะมีเครื่องไม้เครื่องมืออีกชุดหนึ่ง หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วผู้หญิงก็จะเริ่มทำการทอผ้า เพราะฉะนั้นวัสดุเหล่านี้คือเทคโนโลยีที่คนทำ คนใช้ คนคิด และคนปรับมาได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการยังชีพจริงๆ อย่างไรก็ตาม ผมก็พยายามจะโยงให้ไปถึงระดับนามธรรมเพราะมันเป็นหัวใจของการสอนเรื่องวัฒนธรรม เรื่องความคิดและระบบคุณค่าของคนนี่คือจุดเริ่มต้นที่ต้องใช้คำว่าห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยา ซึ่งผมได้เริ่มต้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น (เมื่อ พ.ศ. 2527 – พ.ศ. 2536)

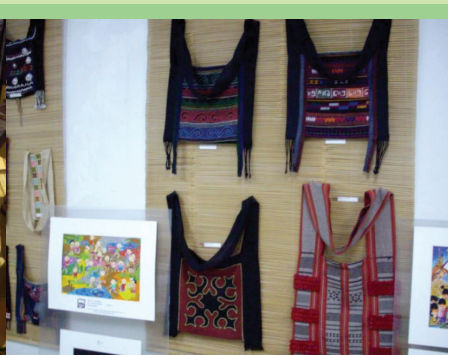

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 120 6/4/58 BE 10:43 AM

คำสัมภาษณ์ที่ 2 วิชามานุษยวิทยามีบทบาทอย่างไรต่อการพัฒนาเทคโนโลยีและสังคม

ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผมต้องสอนนักศึกษาสาขาวิชาพัฒนาชุมชน สอนวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมเบื้องต้น มานุษยวิทยากับการพัฒนาชุมชน และระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา I และ II ผมสอนให้กับนักศึกษาทางสังคมศาสตร์ซึ่งเมื่อพวกเขาเรียนจบก็ต้องออกไปทำงานพัฒนาในชนบท เพราะความเข้าใจต่อวัฒนธรรมตามรายวิชาที่สอนค่อนข้างจะเป็นนามธรรมมากๆ บางครั้งถ้าสอนเป็นนามธรรมเกินไปก็จะไม่ประสบผลสำเร็จในการสื่อกับนักศึกษาในห้องเรียน ทำให้ผมจำเป็นต้องหาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพฤติกรรมของคนและของนักศึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนชนบทของอีสาน

และพอดีกับที่ผมต้องเริ่มทำงานพัฒนาผ่านโครงการวิจัยระบบการทำฟาร์มกับนักวิจัยของคณะเกษตรศาสตร์ แต่ว่าเขาก็เน้นเรื่องการพัฒนาทางเกษตร ผมก็เลยต้องใช้หลักการกระบวนการระเบียบวิธีการวิจัยต่างๆ ด้านมานุษยวิทยา คือเข้าไปพูดคุยกับคน เกษตรกร ชาวนาน้ำฝน ประโยชน์ที่ได้รับคือได้เรียนรู้ว่าจะทำอย่างไรที่จะคุยกับเขาอย่างเข้าถึงปัญหาของเขาจริงๆ ทั้งปัญหาการทำการเกษตรและปัญหาอื่น ๆ ผลจากการทำงานตรงนั้น ผมก็นำมาใช้ประโยชน์ในการสอนนักศึกษาพัฒนาชุมชน ซึ่งเขาจะเป็นนักพัฒนาโดยตรงหลังจากที่เขาจบการศึกษาไป เพราะฉะนั้นนั่นก็เป็นวิธีลดความเป็นนามธรรมในการเรียนการสอนในชั้นเรียนได้เยอะ

ผมทำงานต่างจากรัฐบาล เพราะรัฐบาลอาจทำงานวิจัยหรือพัฒนาชนบทโดยยึดเอาตัวนโยบายหรือความคิดของรัฐบาลเป็นตัวหลัก แต่ผมพยายามศึกษาเกษตรกร เข้าใจความคิด ระบบวิถีชีวิตของเกษตรกร โอกาสต่างๆ ความรู้ต่างๆ ที่พวกเขามีและพวกเขาใช้เพื่อปรับตัว หลังจากนั้นผมจึงค่อยดูบริบท ดูความต้องการ ดูความคิดของเขา แล้วก็พยายามที่จะสนับสนุนทางวิชาการให้กับเกษตรกรที่ร่วมโครงการวิจัย ประโยชน์ตรงนั้นก็คือว่าผมได้เอาความรู้ที่ได้รับจากการทำงานร่วมกับนักวิชาการหลากหลายสาขามาสอนให้นักศึกษาพัฒนาชุมชน ซึ่งพวกเขาจะไปทำงานในลักษณะนั้นๆ ในโอกาสต่อไป บางครั้งผมก็พานักศึกษาออกไปช่วยงานเก็บข้อมูล ไปมีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านจริงๆ ไปมีปฏิสัมพันธ์กับนักวิชาการหลากหลายสาขา นักศึกษาก็มีโอกาสฝึกภาคสนามไปพร้อมๆ กับฝึกความคิดของพวกเขาไปด้วย

เมื่อเริ่มต้นสังเกตวัสดุทางวัฒนธรรมที่คนเขาทำ คนเขาใช้เครื่องมือในการทำการเกษตร เครื่องจักสานไม้ไผ่ เครื่องมือในการจับปลา สัตว์ต่างๆ ที่เป็นอาหาร เช่น กบ เป็นต้น เครื่องมือพวกนี้เป็นงานของผู้ชาย ส่วนงานของผู้หญิง เช่น การทอผ้าทุกชนิดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อผมนำวัสดุต่างๆ ที่ชาวบ้านทำขึ้นมาสอนในห้องเรียน นักศึกษาก็ได้เรียนรู้ว่าชาวบ้านใช้วัสดุทางวัฒนธรรมพวกนั้นในชีวิตประจำวัน ในพิธีกรรม ในการทำการเกษตร ตามแต่ละช่วงฤดูกาลอย่างไร โดย

นักศึกษาสามารถเข้าใจพฤติกรรมและความคิดของคนได้จากการเรียนรู้วัสดุทางวัฒนธรรมของพวกเขา

ผมเริ่มงานที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2525 จนสอนนักศึกษาถึงปี พ.ศ. 2536 ทุกอย่างที่ผมใช้ไปในการทำงานพัฒนาและการสอนนักศึกษา ผมก็เอามาจากวิชาชีพที่ตนเองเรียน คือมานุษยวิทยา หลักการ กระบวนการ ระเบียบวิธีการวิจัย การมอง การเข้าหาคน การเอารายวิชาไปใช้ในการพัฒนา

คำสัมภาษณ์ที่ 3 บรรยากาศของสังคมอีสานในยุคที่อาจารย์เริ่มต้นห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยา ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น แตกต่างจากสภาวะของสังคมอีสานในปัจจุบันอย่างไร

อาจารย์สุริยา: ผมเริ่มรับราชการที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปลายปี พ.ศ. 2525 หลักสูตรพัฒนาชุมชนเปิดรับนักศึกษารุ่นแรกในปี พ.ศ. 2527 เมื่อรับเชิญให้ไปนิเทศน์นักศึกษารุ่นที่ 1 ขณะฝึกงานในหมู่บ้าน 2 เดือน ก็ค้นพบว่า นักศึกษามีปัญหาในการจดบันทึก การสัมภาษณ์ การรวบรวมข้อมูล ก่อนนักศึกษารุ่นที่ 2 และรุ่นต่อๆ มา ออกไปฝึกภาคสนามภาคการศึกษาสุดท้ายก่อนจบการศึกษา ผมจึงได้เปิดรายวิชามานุษยวิทยาเชิงคุณภาพ I และ II เพื่อให้นักศึกษาฝึกการสัมภาษณ์ การจดบันทึก การรวบรวมข้อมูล การสังเกต และการวิเคราะห์ข้อมูล ก่อนที่พวกเขาต้องออกไปฝึกงาน นี่คือบริบทของการเรียนของนักศึกษาในช่วงนั้น สำหรับบริบทของชุมชนอีสานในช่วงนั้นเป็นช่วงที่องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) กำลังทำงานพัฒนาในอีสาน โดยเฉพาะในจังหวัดขอนแก่น เกือบทุกจังหวัดมักมีนักศึกษาไปฝึกงานในชนบท นักศึกษาของเราก็มีโอกาสไปด้วย เมื่อผมมีโอกาสทำงานโครงการวิจัยระบบการทำฟาร์ม ผมได้เห็นสภาวะของการพัฒนาประเทศซึ่งรัฐ NGOs มหาวิทยาลัย และหน่วยงานต่างๆ พยายามอย่างยิ่งที่จะเข้าถึงคนในการช่วยเกษตรกรที่กำลังเผชิญปัญหาเรื่องน้ำ ปัญหาผลิตผลทางการเกษตร และปัญหาการเพาะปลูก ซึ่งทำให้มีความยากจน เป็นต้น ผมทำโครงการวิจัยนั้นโดยเราพยายามไปเรียนรู้กับคน ว่าคนเขาอยู่อย่างไร กินอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้าง และเขาจะแก้ไขปัญหาอย่างไรภายใต้เงื่อนไขของเขาจริงๆ และเขาต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติมอย่างไรจากนักวิจัย

คำสัมภาษณ์ที่ 4 มานุษยวิทยาสามารถสนับสนุนนักศึกษาจากสาขาวิชาอื่นๆ ได้หรือไม่

อาจารย์สุริยา: นักศึกษาหลักสูตรพัฒนาชุมชนเป็นหลักสูตรแรกที่บรรจุรายวิชามานุษยวิทยาไว้คือ มานุษยวิทยาวัฒนธรรมเบื้องต้น ซึ่งเป็นวิชาบังคับ วิชามานุษยวิทยาประยุกต์สำหรับการพัฒนาชุมชน เป็นวิชาเลือก หลังจากนั้นเขาก็บรรจุให้นักศึกษาหลักสูตรภาษาไทยต้องลงเรียน

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 122 6/4/58 BE 10:43 AM

วิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมเบื้องต้นเป็นวิชาบังคับ นอกเหนือจากนั้นก็จะมีนักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจบ้าง ส่วนวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และอื่นๆ นักศึกษาอาจลงเรียนเป็นวิชาเลือกของเขา แต่มีน้อยมาก สำหรับนักศึกษาสาขาอื่นที่มีโอกาสลงเรียนอยู่ช่วงหนึ่งที่ผมสนใจเรื่องดนตรีโปงลาง และผมเริ่มสะสมวัสดุทางวัฒนธรรมเครื่องดนตรีไว้ในห้องปฏิบัติการ ได้พยายามหาเงินซื้อ แต่เป็นเงินของรัฐบาล ซื้อเครื่องดนตรีโปงลางมาหนึ่งชุด สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยจัดงานประจำปี นักศึกษาก็มีความจำเป็นต้องใช้เครื่องดนตรีวงโปงลาง เขาก็มาติดต่อมาพูดคุยและมาขอยืมบางส่วนไป ส่วนนักศึกษาจากคณะอื่นก็มีจากชุมนุมพัฒนาชุมชนภายใต้สโมสรนักศึกษาซึ่งมีนักศึกษามาจากหลายคณะ รวมทั้งนักศึกษาของหลักสูตรพัฒนาชุมชนที่ต้องลงเรียนรายวิชานี้ก็ไปคุยกับเพื่อนถึงเรื่องรายวิชาที่เขาเรียนไป ก็เลยเป็นเหตุให้นักศึกษาคณะอื่นๆ พวกนั้นรู้ว่ามีวิชานี้สอนอยู่ ดังนั้น แม้เขาไม่ได้เรียนเขาก็มาคุย นั่นก็คือไม่ได้เข้าเรียนเป็นแบบวิชาการ แต่สิ่งที่พวกเขาทำก็คือผลจากโครงสร้างของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่เอารายวิชามานุษยวิทยาไปบรรจุไว้ในหลักสูตรพัฒนาชุมชน ซึ่งนักศึกษาสาขานี้นำไปแลกเปลี่ยนกับนักศึกษาสาขาอื่น ๆ

คำสัมภาษณ์ที่ 5 เมื่ออาจารย์ทำงานในมหาวิทยาลัยที่เน้นองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี องค์ความรู้ด้านมานุษยวิทยามีบทบาทอย่างไรบ้าง

อาจารย์สุริยา: เมื่อผมเริ่มทำงานที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี โชคดีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้มาช่วยร่างหลักสูตรศึกษาทั่วไปทั้งหมด เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีชื่อเสียงมีประสบการณ์ชีวิตและการทำงานมีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะทางสังคมศาสตร์ และร่างหลักสูตรไว้อย่างละเอียดมากเป็นเล่มขนาด A4 ทีมีขนาดหนาพอสมควร รายละเอียดแต่ละรายวิชา เช่น ศึกษาทั่วไป มนุษย์กับสังคม ที่ผมต้องมารับผิดชอบ โดยระบุวัตถุประสงค์ทุกอย่างไว้อย่างชัดเจนมาก โดยคณะกรรมการที่มีอาจารย์วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นอธิการบดีผู้ก่อตั้งถามผมในการสอบสัมภาษณ์ก่อนเข้าเป็นอาจารย์ประจำว่าเห็นหลักสูตรศึกษาทั่วไปแล้วหรือยัง ผมก็ตอบว่าเห็นแล้วครับ คณะกรรมการก็ถามผมว่า ถ้าอาจารย์มาสอนที่นี่ เนื่องจากอาจารย์สอนมานุษยวิทยาให้กับนักศึกษาพัฒนาชุมชนมาก่อน ตอนนี้นักศึกษาของเราเป็นนักศึกษาเทคโนโลยี ในรายวิชาต่างๆ อาจารย์มองเห็นว่ารายวิชาไหนที่จะสอนได้ ผมก็เลยบอกว่าผมเคยสอนรายวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมเบื้องต้น และรายวิชาอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้วให้กับนักศึกษาพัฒนาชุมชนของมหาวิทยาลัยขอนแก่น แต่ยังไม่เคยสอนให้กับนักศึกษาเทคโนโลยี

แต่โชคดีที่ผู้ทรงคุณวุฒิท่านได้ร่างหลักสูตรและรายละเอียดรายวิชาไว้ได้อย่างละเอียดมาก และผมก็สามารถที่จะปรับโดยใช้หลักการ กระบวนการ วิธีการวิจัย หรือว่าอะไรต่างๆ ทางที่ผมเรียนมาและที่เคยสอนมา นำเอามาใช้ มาปรับใช้ ให้เข้ากับรายละเอียดของรายวิชาไทยศึกษา และรายวิชามนุษย์กับสังคมได้ ตัวอย่างเช่น เนื่องจากผมเคยมีห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของ

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 123 6/4/58 BE 10:43 AM

อีสานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น สำหรับนักศึกษาพัฒนาชุมชน และนักศึกษาภาษาไทย และคนทั่วไปที่สนใจสังคมวัฒนธรรมอีสาน ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยานี้ก็สามารถสนับสนุนพวกเขาให้เรียนรู้ผ่านวัสดุทางวัฒนธรรมที่จัดแสดงได้ ผมก็จะนำตรงนั้นมาปรับใช้เป็นห้องไทยศึกษานิทัศน์ เพราะว่าหลักสูตรของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีซึ่งเป็นหลักสูตรสำหรับนักศึกษาเทคโนโลยี ผมจะต้องสอนห้องเรียนขนาดใหญ่ 300-600 ที่นั่ง หรือว่ามากกว่านั้น และนักศึกษามีเวลาที่จะเรียนจริงๆ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง การเรียนการสอนก็ต้องสอน 3 ชั่วโมง เพราะฉะนั้นผมต้องปรับสิ่งต่างๆ เพื่อเตรียมการเรียนการสอนทุกอย่าง และต้องใช้สื่อ ต้องประสานกับสื่อที่จะบันทึกเทป การปรับตรงนี้จะไม่มีปัญหา

ผลงานการวิจัยจากห้องไทยศึกษานิทัศน์ก็เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของรายวิชาไทยศึกษา และรายวิชามนุษย์กับสังคม ผมสามารถดึงผลงานการวิจัยเหล่านั้นตามที่ผมใช้หลักการ กระบวนการและระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา และการศึกษาชุมชนชนบทอีสานมาปรับใช้ในรายวิชา 2 รายวิชานี้ได้ เพราะว่าวิชาไทยศึกษาเขามีหน่วยที่จะต้องเน้นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น สังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น ผมก็เลยเอาผลงานการวิจัยชนบทอีสาน พิธีกรรมต่างๆ เช่น บุญมหาชาติ หนังประโมทัย บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน การนับถือผี ใช้ผีเป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับคนในชนบท ทรัพยากรตรงนี้ก็คือ ดิน น้ำ ป่า แบบนี้ก็เอามาใช้ได้ แต่นอกเหนือจากนั้นผมก็ต้องปรับเพื่อให้ตรงกับรายวิชาในหลักสูตรศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยใหม่ในขณะนั้น จำเป็นจะต้องเรียนเชิญกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาการเฉพาะทางมาช่วยสอนในรายวิชา ซึ่งผมเองก็เป็นผู้ประสานดำเนินการ และก็หาเอกสารการเรียนการสอนซึ่งเป็นของผมเองจากงานวิจัยชนบทบ้าง จากของท่านผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้บ้าง เพราะฉะนั้นก็ไม่มีปัญหาในการที่จะปรับ ตรงนี้ทำตั้งแต่เริ่มต้นมาในปี พ.ศ. 2536 แต่ห้องไทยศึกษานิทัศน์ยังไม่เกิด เพราะห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของผมเป็นของส่วนตัว ก็มีวัสดุอุปกรณ์เก็บไว้แต่ไม่มีห้องแสดง

แต่หลังจากนั้นมหาวิทยาลัยก็เห็นความสำคัญว่าวัตถุประสงค์หลักการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมีความจำเป็นที่จะต้องเริ่มทำ เขาก็เลยอนุญาตให้ใช้พื้นที่ห้องหนึ่งในตึกวิชาการ 1 แต่ไม่มีงบประมาณอะไรให้ ผมก็เลยเอาของเหล่านั้นมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามสถานการณ์จริง กับดักจักสานเป็นงานของผู้ชาย เครื่องปั้นดินเผาปั้นหม้อเป็นงานของทั้งผู้หญิงผู้ชายทำด้วยกัน แล้วก็ผ้า การผลิตผ้าฝ้าย ผ้าไหม เป็นงานของผู้หญิง ผมก็เอามาจัดไว้ในห้องเดียวและก็หาวัสดุอุปกรณ์ในการจัดเอาเอง บางทีก็จัดนิทรรศการผ่านพิธีกรรมด้วย เช่น ตอนเกี่ยวข้าวเสร็จ ตามฤดูกาลอากาศมันจะเย็น และมีลมหนาวมา ผมก็ไปค้นงานวิจัยอื่นที่เคยทำตั้งแต่อยู่ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นว่า ในชนบทเขาจะเล่นว่าวกัน ว่าวก็มีนัยยะสำคัญในเรื่องความคิดของคนเกี่ยวกับเรื่องท้องฟ้า เกี่ยวกับเรื่องเทพผู้ดูแลวิถีชีวิตของเรา เรื่องฝนเรื่องฟ้า เขาก็จะส่งว่าวขึ้น

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 124 6/4/58 BE 10:43 AM

ไปบอกแถนว่าตอนนี้เกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ที่แถนให้น้ำมาตอนที่ทำบุญบั้งไฟเพื่อทำนา ตอนนี้เกี่ยวข้าวเสร็จแล้วก็ขอบคุณแถน ก็จะมีว่าวบางชนิดที่คนอีสานเขาใช้เป็นสื่อในการบอกและแสดงความขอบคุณกับแถนที่อยู่ในสรวงสวรรค์ ก็ปล่อยว่าวขึ้นไปในท้องฟ้า แล้วก็มีของกำนัล เช่น หมากพลูเมี่ยง บุหรี่ ติดไปด้วย บางทีก็ทิ้งว่าวให้อยู่ในอากาศสูงสุดเท่าที่จะทำได้ตลอดคืน นี่คือการค้นพบจากงานวิจัยที่เราทำมา เราก็นำตรงนี้มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอน

ต่อมามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีเริ่มให้เขียนของบประมาณสำหรับทำงานวิจัยและจัดนิทรรศการที่ห้องไทยศึกษานิทัศน์ ตอนนั้นผมเป็นผู้ดูแลและจัดนิทรรศการ ซึ่งนิทรรศการจะแบ่งเป็นสองอย่างคือ นิทรรศการประจำ ได้แก่ กับดักจักสาน เครื่องปั้นดินเผา และผ้า พวกนี้เป็นนิทรรศการตลอดปี อีกอย่างหนึ่งคือนิทรรศการตามฤดูกาล เช่น ฤดูฝนจะเริ่มแสดงนิทรรศการเครื่องกับดักและจักสาน เน้นเรื่องภูมิปัญญาไม้ไผ่ ไม้ไผ่เป็นไม้สารพัดนึก มันถูกใช้สร้างเทคโนโลยีหลายอย่างของชาวบ้าน ถ้าเป็นช่วงหน้าแล้งก็จะจัดนิทรรศการเรื่องผ้า เพราะว่าส่วนมากกลุ่มผู้หญิงจะทอผ้าหลังจากที่เก็บเกี่ยวในไร่นาเสร็จ เครื่องปั้นดินเผาก็จะทำในฤดูแล้งเหมือนกัน แต่เป็นงานที่ทั้งผู้หญิงและผู้ชายช่วยกัน สำหรับวัสดุอุปกรณ์ที่จัดแสดงก็จะมีชื่อ มีแหล่งที่มา ใครเป็นคนทำ ใครใช้ประโยชน์ และความหมายต่าง ๆ ที่สื่อออกมาในทางสังคมวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ เหมือนกับว่าถ้าเราต้องการศึกษาความคิด โลกทัศน์ หรือว่าความรู้สึกของคน เราสามารถที่จะพินิจพิจารณาศึกษาจากคนทำวัสดุต่างๆ แล้วเราก็ตีความโดยใช้หลักการ กระบวนการ แนวคิดทฤษฎี และก็จะเขียนเป็นเอกสารทางวิชาการประกอบ

จากนั้นนักศึกษาก็จะมีโอกาสเรียนรู้ อันนี้ก็ค่อนข้างจะท้าทายนักศึกษาเทคโนโลยี จริงๆ เขาอาจไม่เคยคิดหรอกว่า ว่าวตัวหนึ่งจะเป็นสื่ออะไรบางอย่างที่เกษตรกรอีสานต้องการแสดงความคิดที่พวกเขามีต่อท้องฟ้า ท้องฟ้าไม่ใช่เป็นสุญญากาศที่ว่างเปล่า แต่พวกเขาคิดว่าฟ้าเป็นที่อยู่ของเทพที่ดลบันดาลให้ฟ้าฝนตกลงมาตามฤดูกาล ตามความเชื่อ พอน้ำฟ้าน้ำฝนลงมาแล้วชาวนาก็ทำงานไปทำพิธีกรรมไปเรื่องบั้งไฟ แต่ว่าเมื่อฤดูเก็บเกี่ยวมาถึง ลมหนาวมา ชาวนาก็ประดิดประดอยว่าวว่าวบางตัวเป็นตัวแทนของเพศหญิง บางตัวเป็นตัวแทนของเพศชาย บางทีเขาก็บอกว่าเอาว่าวไปเกี้ยวกันข้างบน ไปสมสู่กันบนฟ้าด้วย แต่ว่าสุดท้ายจริง ๆ อันนี้เป็นจินตนาการของคนที่เป็นคนคิดคนทำว่าว ดังนั้นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้จึงท้าทายนักศึกษาเทคโนโลยีมาก

แต่ว่านักศึกษาเทคโนโลยีเขาเป็นคนที่ไม่ชอบอ่านเอกสารเท่าไหร่ แต่ก็บังคับให้อ่านเพราะอย่างน้อยที่สุดผมมีเอกสารประกอบการเรียนการสอนซึ่งไม่ยาวมากให้เขาอ่าน ถ้าไม่อ่านเอกสารไม่มาฟังการบรรยายสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง และถ้าไม่ติดตามการบันทึกเทปสำหรับทบทวน ข้อสอบที่ออกจะเป็นข้อสอบแบบปรนัยมีตัวเลือก ก็จะบอกนักศึกษาเลยว่าข้อสอบมาจากการบรรยาย

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 125 6/4/58 BE 10:43 AM

ออกจากเอกสารเหล่านี้ 100% ถ้าคุณไม่อ่านคุณตอบไม่ได้ และที่สำคัญที่สุดคือการทดสอบในห้องเรียน 3 ชั่วโมง ภาคการศึกษาหนึ่ง 12-13 สัปดาห์ ผมก็จะทำการเก็บคะแนนประมาณอย่างน้อย 5 ครั้ง หมายความว่าถ้านักศึกษาขาดเรียนเขาสามารถจะมาดูเทปทีหลังได้ แต่เขาไม่สามารถที่จะมาเขียนแบบทดสอบแบบอัตนัยที่เขียนแสดงความคิดความเห็นอะไรต่างๆ จากการบรรยายภายในสิบนาทีก่อนหมดเวลาเรียนได้ เพราะว่าถ้าคุณมานั่งฟังคำบรรยายแล้วตอนท้ายผมก็จะตั้งคำถามปลายเปิดให้คุณแสดงความคิดเห็นกับเนื้อหาสำคัญที่เราพูดคุยไปแล้ว ถ้าคุณฟังอยู่คุณเริ่มต้นจากตรงนั้นแล้วแสดงความคิดเห็น นักศึกษาไม่มีสอบตก ไม่มีไม่ได้คะแนน เพราะว่าการเรียนการสอนในห้องเรียนขนาดใหญ่จะอาศัยแต่ข้อสอบแบบปรนัย สอบปลายภาค 40% สอบกลางภาค 40% และคะแนนเก็บจากการทดสอบ 5 ครั้ง เป็นอย่างน้อย บางทีมีโอกาสทำ 6 ครั้ง ถ้าขาดเรียนก็หมดสิทธิ์ไป ก็จะถือเป็นคะแนนเสริม เพราะว่าการเรียนการสอนในห้องเรียนขนาดใหญ่จะเอาแต่การบรรยายในห้องเรียนอย่างเดียวไม่ได้ เพราะฉะนั้นก็เป็นหน้าที่ของนักศึกษา บางครั้งที่พวกเขาจะต้องมาดูห้องไทยศึกษานิทัศน์ เพื่อทบทวนกับสิ่งที่ตัวเองไม่คุ้นเคยซึ่งผมเอาไปยกตัวอย่างในห้องบรรยายแล้ว มาดูว่าว มาดูรูปทรงของว่าว และอื่นๆ

แล้วตอนหลังนักศึกษาก็มีส่วนร่วมในการมาแข่งขันกันทำว่าว แต่ว่าไม่ใช่ทำว่าวเฉยๆ พวกเขาต้องระบุถึงความคิดของคน เรื่องวิถีชีวิตของคนในชนบท เรื่องการทำนา นี่ก็เป็นตัวอย่าง จะใช้วัสดุทางวัฒนธรรมอย่างอื่นก็ทำได้ทั้งหมดเลย ดูภาพรวมแล้วก็จะเห็นว่าห้องไทยศึกษานิทัศน์ ตอนนั้นไม่ใช่จะเป็นห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของอีสานอย่างเดียว เพราะว่าโคราชเป็นเมืองหน้าด่านรวมวัฒนธรรมภาคกลาง ทั้งภาษา ทั้งการละเล่น อย่างลิเกโคราช เพลงโคราช อะไรอีกหลายอย่าง ทรงเจ้าเข้าผี พิธีกรรมต่างๆ ก็จะต่างกันไป โคราชเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมืองและก็มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคกลาง ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร ไม่ไกลจากสระบุรี ลพบุรี อยุธยา ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของการละเล่นภาคกลางด้วย เพราะฉะนั้นงานวิจัยของเราที่ทำมา เคยทำแต่ชนบทอีสานเกี่ยวกับเรื่องเกษตรกรชาวนาน้ำฝน ก็ต้องมาเน้นที่โคราช ทรงเจ้าเข้าผี ลิเก ลาวข้าวเจ้า พิธีกรรมข่วงผีฟ้อน จากนั้นก็มาค้นพบเรื่องระหัดวิดน้ำ เรื่องอะไรอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มของชาติพันธุ์ไทยวน ซึ่งเป็นคนล้านนาหรือภูมิภาคภาคเหนือที่ไปอยู่ที่อำเภอสีคิ้ว โคราช การศึกษาเรื่องอื่นๆ เช่น มวยไทยโคราชมีอะไรอีกหลายอย่าง

คำสัมภาษณ์ที่ 6: การเรียนรู้ของนักศึกษาทางสังคมศาสตร์ กับนักศึกษาด้านเทคโนโลยีแตกต่างกันอย่างไร

อาจารย์สุริยา: ก็แตกต่างกันมากเลยครับ ผมก็เรียนรู้จากนักศึกษาทั้งสองกลุ่ม โชคดีที่ผมมีโอกาสสอนนักศึกษา สาขาพัฒนาชุมชน ภาษาไทย และสาขาอื่นบ้างที่มาลงเรียนด้วย และมีประสบการณ์

การสอนนักศึกษาเทคโนโลยีทางวิศวกรรมศาสตร์ เกษตร เทคโนโลยีสารสนเทศ ก็จะมีความต่างกันพอสมควร ผมก็ได้เรียนรู้โดยตรงจากการสอน เอามาปรับใช้ อย่างที่อธิบายไปก่อนนี้ก็คือว่านักศึกษาเทคโนโลยีจะไม่ชอบอ่านเอกสาร ทั้งวิศวกรรมศาสตร์ เกษตร และเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่ค่อยอยากจะอ่านเท่าไร อาจจะเป็นเพราะเรียนหนักหรือว่ามีรายวิชาเอกที่เขาต้องเรียน แต่ว่าวิชาศึกษาทั่วไปในหลักสูตรเริ่มต้นของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ในตอนนั้นนักศึกษาทุกคนต้องเรียนหมดเลย ความต่างที่สำคัญก็คือว่า นักศึกษาเทคโนโลยีค่อนข้างจะท้าทายและคิดว่าเขาไม่มีความจำเป็นต้องเรียนรู้ของพวกนี้ เพราะเขาเป็นนักศึกษาเทคโนโลยี แต่ว่าถ้าไปดูปณิธานของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีต้องการให้นักศึกษาต้องมี Human ware ใน Human ware นี้เราก็สามารถอธิบายต่อว่า นอกจากเทคโนโลยีอะไรต่างๆ ที่เขาต้องเรียนให้ทันสมัยแล้วเขามีความจำเป็นต้องมีความเป็นมนุษย์ ซึ่งก็ตีความได้ว่าเป็นเรื่องวัฒนธรรม เรื่องความคิดของคนหรือว่าคุณจะต้องทำงานกับคนหรือแรงงาน ซึ่งต่างมีความหลากหลายของวัฒนธรรมมาก เพราะฉะนั้นตรงนี้จะเป็นการท้าทายมากที่จะต้องให้เขาเข้าใจให้ได้

ตอนแรกนักศึกษาภูมิภาคอื่นเขาก็ประเมินมาว่ารายวิชาที่ผมสอนจะเอาใจแต่นักศึกษาภาคอีสาน เพราะตัวอย่างที่ใช้สอนก็จะเป็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคอีสาน วัฒนธรรมสังคมอีสาน งานวิจัยต่างๆ ก็มาจากสังคมวัฒนธรรมอีสาน แต่เขาลืมไปว่าคณาจารย์ท่านอื่นที่มาสอนทางชาติพันธุ์ ทางประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง เหล่านี้ ท่านก็เอาตัวอย่างจากภาคกลางมาสอนด้วย แต่เขาคิดว่ารายวิชาไทยศึกษา และมนุษย์กับสังคม นี่เอาใจนักศึกษาอีสาน แต่จริงๆ ไม่ใช่ แต่ตอนหลังเขาถึงเข้าใจว่าจริงๆ แล้วประเทศไทยมีความหลากหลายของวัฒนธรรมมาก แต่ละภูมิภาคก็มีความหลากหลายมาก ทั้งชาติพันธุ์ ทั้งความคิดของคน พิธีกรรม ความเชื่อ ทรงเจ้าเข้าผี การละเล่น เพราะฉะนั้น ตอนหลังเขาถึงเขียนประเมินที่ผมสังเกตได้ ส่วนมากเขาก็จะบอกว่าเขาเข้าใจแล้วว่าทำไมรายวิชาศึกษาทั่วไป เช่น รายวิชาไทยศึกษา ได้เรียนเชิญพระธรรมปิฎก อาจารย์ ส. ศิวรักษ์ อาจารย์ผาสุก พงษ์ไพจิตร อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม อาจารย์นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และท่านอื่นๆ บุคลากรเหล่านี้ที่นักศึกษาเคยเห็นแต่ในโทรทัศน์ งานเขียนของท่านเหล่านี้เป็นหนังสือทางวิชาการลึกๆ แต่หลังจากที่นักศึกษาได้มาฟังการบรรยาย พวกเขาถึงเข้าใจว่าอย่างน้อยก่อนจะจบการศึกษาไปเขาก็มาเรียนวิชาศึกษาทั่วไป แม้เพียงไม่กี่วิชา แต่เขามีโอกาสได้สัมผัสจริงกับผู้รู้จริง และพวกเขาได้เห็นความแตกต่างหลากหลายที่ช่วยให้พวกเขาเข้าจำได้ถึงภาพรวมของประเทศและปัญหาต่างๆ ในประเทศ เขาก็มีความรู้ว่าอย่างน้อยที่สุดเขาได้เรียนรู้ประเทศนี่จากองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

เรื่องหลักการพินิจพิจารณากระบวนการต่างๆ เหล่านี้ ก็เป็นประโยชน์กับเขาในอนาคต อาจารย์โคทม อารียา ซึ่งท่านเป็นนักวิทยาศาสตร์ ก็มาพูดเรื่องจริยธรรม เป็นต้น คุณมีชัย วีระไวทยะ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของประเทศชาติเกี่ยวกับเรื่องการวางแผนครอบครัวชนบท ดังนั้นการที่

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 127 6/4/58 BE 10:43 AM

นักเทคโนโลยีมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้คนชนบทและจะต้องช่วยการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของประเทศชาติ นักศึกษาก็มีความตั้งใจและสนใจ แต่คะแนนเขาไม่มีปัญหาเพราะว่าเขาจะเป็นคนหัวดี ถ้ามานั่งฟังการบรรยาย ขาดน้อยครั้ง และมาเขียนแบบทดสอบ 5-6 ครั้ง ที่เก็บคะแนน 20% การแสดงความคิดเห็นเขาก็จะสามารถแสดงความคิดเห็นได้และเขียนได้ บางครั้งก็จะมีโอกาสไปศึกษาห้องไทยศึกษานิทัศน์ ภายในระยะเวลาที่เขามีพอ

แต่นักศึกษาพัฒนาชุมชนที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นส่วนมากเป็นคนอีสาน เขาบอกเขารู้หมดแล้วเรื่องทางอีสาน ไม่มีความจำเป็นต้องเรียนอะไรต่างๆ ที่จะไปบังคับเขาให้เรียนรู้จากคน เพราะเขาเกิดที่นั่นโตที่นั่น แต่จริงๆ แล้วหลักการ กระบวนการ วิธีการ มุมมองทางมานุษยวิทยาและรายวิชามานุษยวิทยาที่เขาต้องเรียน มันทำให้เขาค้นพบว่าจริงๆ แล้วเขาไม่รู้หรอก เพียงแต่บอกได้ว่าที่ต้องทำพิธีกรรมอันนี้อันนั้นอย่างไร ก็เพราะว่าเขาทำกันอยู่ตลอดชีวิตของเขามาหลายๆ ชั่วโคตร แต่เขาไม่สามารถอธิบายได้ว่ามันมีเหตุปัจจัยหรือว่ามีเงื่อนไขที่ทำให้คนเขาคิดค้นวัฒนธรรมนั้นขึ้นมา เขาถึงได้เรียนรู้ว่าต้องเอาภาพรวมหรือเอาบริบทต่างๆ มาช่วยให้เขาเข้าใจถึงเหตุผลที่แท้จริง ไม่ใช่แต่ตอบได้เพียงว่าทำพิธีกรรมนี้ตามบรรพชน หรือทำเครื่องกับดักจักสาน หรือเสื้อผ้าเพราะว่าพ่อแม่บังคับให้ทำ แต่จริงๆ ไม่ใช่ เขาได้เรียนรู้วัฒนธรรมอีสานของเขามากขึ้นว่ามันเป็นการแสดงออกถึงความเป็นผู้หญิง ความเป็นผู้ชาย การแสดงออกถึงเรื่องโลกทัศน์ที่ว่าท้องฟ้าไม่ใช่สุญญากาศแต่เป็นที่อยู่ของแถน และคนอีสานก็คิดอย่างมีเหตุและผล เพราะว่าถ้าไม่มีแถนก็ไม่มีน้ำฝน และถ้าไม่มีน้ำฝนก็ไม่มีข้าวจะกิน หรือปลูกพืชทำการเกษตรไม่ได้ เลี้ยงสัตว์ไม่ได้ ดังนั้นผมก็เรียนรู้จากคนอีสานและก็ช่วยสื่อสารองค์ความรู้ซึ่งเป็นนามธรรมในรายวิชาที่เราสอน ก็ท้าทายเหมือนกัน แต่มันก็ขึ้นอยู่กับเราที่เราจะต้องปรับว่าอะไรที่เราจะปรับให้ตรงกับเขา ซึ่งก็เป็นการท้าทายอีกอย่างที่ต่างจากการสอนนักศึกษาเทคโนโลยี แต่ว่านักศึกษาก็คือนักศึกษา ผมก็เรียนรู้กับนักศึกษาและก็มีความภาคภูมิใจที่เขามาบอกผมทีหลังว่าอย่างน้อยที่สุด เขาเข้าใจแล้วว่าทำไมถูกบังคับให้เรียนวิชาศึกษาทั่วไปเหล่านี้

คำสัมภาษณ์ที่ 7: อาจารย์ปรับวิธีการสอนให้เข้ากับนักศึกษาสายเทคโนโลยี อย่างไร

อาจารย์สุริยา: ในการเรียนการสอนที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผมจะใช้เทคโนโลยีน้อยมาก จะใช้เพียงแค่วัสดุทางวัฒนธรรมเท่านั้นเอง เพราะชั้นเรียนมันเล็ก แต่ว่าชั้นเรียนขนาดใหญ่ 300-600 หรือห้อง 1,000 ที่นั่ง จะทำไม่ได้ เพราะฉะนั้นผมก็เลยต้องเตรียมเอกสาร เตรียมแผ่นใส เตรียม power point แล้วหลังจากสอนเสร็จ ถ้านักศึกษาที่ขี้เกียจไม่เข้าเรียน และไม่ต้องการคะแนนจากการทำแบบทดสอบภายในห้องเรียน มหาวิทยาลัยก็เอื้อบริการความสะดวกให้พวกเขาด้วย ให้มีการบันทึกเทปการสอน และเอาไปไว้ที่ห้องสมุด เอกสารการเรียนการสอนก็ต้องส่งไปให้ที่

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 128 6/4/58 BE 10:43 AM

ห้องสมุดก่อน เพื่อให้ทุกอย่างมีความพร้อมที่จะให้นักศึกษาเทคโนโลยีที่บางครั้งอาจขี้เกียจมาเรียน หรือว่าติดอะไรบางอย่าง หรือไม่เห็นความสำคัญ เขาก็สามารถติดตามเนื้อหาภายหลังได้ รวมทั้งเขาก็สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติมที่ห้องไทยศึกษานิทัศน์ได้

คะแนนเก็บ 20 คะแนน ถ้าคุณเพียงมาฟังการบรรยาย ทำแบบทดสอบอัตนัยด้วยตนเอง และก็เขียนแสดงความคิดเห็นของคุณ คุณก็ได้คะแนนไป เพราะฉะนั้นเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่ผมต้องทำงานเตรียมเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษามีความกระตือรือร้น และก็ให้ความสำคัญ แต่ว่าสิ่งซึ่งเขาค้นพบเองน่าจะเป็นประโยชน์มากกว่าที่ผมคิด เป็นประโยชน์ก็คือ เขาพึ่งเข้าใจแล้วว่าทำไมหลักสูตรศึกษาทั่วไป ไทยศึกษา มนุษย์กับสังคม หรือรายวิชาอื่นๆ มันมีความจำเป็นสำหรับนักศึกษาเทคโนโลยีอย่างเขา เขาจะต้องเรียนรู้และเตรียมความพร้อมก่อนที่จะจบออกไปปฏิบัติงานจริงกับคนที่มาจากหลากหลายภูมิภาคและหลากหลายวัฒนธรรม ในการที่จะเรียนรู้ประวัติศาสตร์ก็ดี เศรษฐศาสตร์ก็ดี การเมือง จริยธรรม จริยศาสตร์ เขาจะต้องขวนขวายเพิ่มเติมและก็จะเป็นประโยชน์กับเขา อันนี้ผมคิดว่าผมมีส่วนหนึ่งที่กระตุ้น เตรียมความพร้อม มีไว้ทั้งหมดให้เขา แต่เขาจะค้นพบเองว่ามีความจำเป็นเพราะการออกข้อสอบชั้นใหญ่ต้องออกแบบปรนัย แต่ว่าถ้าคุณไม่อ่านเอกสาร ไม่มาฟัง ไม่ค้นคว้าเพิ่มเติมต่อ คุณจะเลือกตัวเลือกลำบากมาก และเขาก็จะบ่นว่าทำไมอาจารย์ต้องมีตัวเลือก 5 ตัวเลือก เพราะว่ามันมีตัวลวง แต่ว่าบางคนก็จะบอกว่าถ้าเขามาเรียนสม่ำเสมอ อ่านเอกสาร และก็ไปห้องไทยศึกษานิทัศน์ และเรียนรู้ด้วยตนเอง เขาจะมีปัญหาน้อยมากในการเลือกคำตอบที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นผมคิดว่าผมเห็นความสำคัญในการที่นักศึกษาค้นพบด้วยตนเอง เรียนรู้ด้วยตนเองว่าจะกระตุ้นตัวเองอย่างไร

คำสัมภาษณ์ที่ 8: นักศึกษาด้านเทคโนโลยีจะใช้วิชามานุษยวิทยาไปประกอบอาชีพได้อย่างไร

อาจารย์สุริยา: ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่สุดก็คือว่าตอนแรกที่มาอยู่ที่นครราชสีมาก็ศึกษาเรื่องลิเกโคราช ทรงเจ้าเข้าผีโคราช ซึ่งเป็นพิธีกรรม และลาวข้าวเจ้า ข่วงผีฟ้อน แต่ในกระบวนการที่ออกไปศึกษาในชุมชนเมือง ในจังหวัดนครราชสีมา หรือว่าอำเภอปักธงชัย (ลาวข้าวเจ้า ข่วงผีฟ้อน) หรืออำเภอเมือง (ทรงเจ้าเข้าผี) เราก็ค้นพบว่า อย่างอำเภอสีคิ้ว เป็นไทยวน และผมเป็นคนเชียงใหม่ก็ไปเจอคนที่พูดเหมือนผม แต่ว่าคำเมืองปนลาว และก็ค้นพบเรื่องผีเจ้านายที่นั่นด้วย มันไม่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาเทคโนโลยีเท่าที่ควรจะเป็น แต่ว่าสำคัญที่สุดคือผมเป็นเด็กในเชียงใหม่ แม่น้ำปิงที่ผมค้นเคยก็จะเห็นระหัดวิดน้ำ แต่บ้านผมเขาเรียกว่าหลุก แต่ว่าพอไปที่สีคิ้วก็ไปเจอคนที่เป็นคนล้านนาคนไทยวน ซึ่งเป็นคนล้านนาที่ถูกกวาดต้อนไปอยู่ที่ลาวแล้วก็มาอยู่ที่นี่ เขาก็ยังมีระหัดวิดน้ำแต่เขาเรียกว่าระหัดวิดน้ำ แต่ว่าเอกสารเดิมที่ผมไปเจอในชลประทานเขามีคำว่าหลุกเขียนไว้ ผมก็ดีใจมากว่านี่ต้องเอามาจากภาคเหนือเด็ดขาดเลยเทคโนโลยีอันนี้ เพราะว่าเทคโนโลยีนี้มันตรงกับ

นักศึกษาที่ศึกษากลศาสตร์ เครื่องกล อะไรต่อมิอะไร แล้วมันไปเกี่ยวข้องกับการผลิตข้าว เพราะฝั่งของลำตะคองจะไม่ค่อยสูงเท่าไหร่ แต่ว่าก็ต้องอาศัยน้ำฟ้าน้ำฝนซึ่งไม่พอ ก็ต้องอาศัยน้ำจากลำตะคอง ระหัดวิดน้ำก็วิดน้ำเข้านา เท่านั้นยังไม่พอ ตอนนั้นผมก็ไปด่านเกวียน คนก็บอกว่าตรงนั้นก็มีระหัดวิดน้ำ แต่ว่าตลิ่งของลำน้ำมูลจะสูงมาก ระหัดวิดน้ำที่นั่นขนาดยักษ์เลย อย่างน้อยสองเท่าของระหัดวิดน้ำที่อยู่แถวลำตะคอง แต่เขาไม่ใช่ไทยวนนะ เขาเป็นคนทำเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน บางคนก็บอกว่าโน่นก็มี ที่ปากช่อง พอตามไปก็มีจริง เขาก็ไม่ใช่ไทยวนจากสีคิ้ว แต่ว่าพื้นที่ทางกายภาพตรงนั้น มันช่วยให้ผมค้นพบเทคโนโลยี ความรู้ของคนท้องถิ่นเรื่องกลศาสตร์ เรื่องการสร้างเอาไม้ไผ่มาเป็นส่วนประกอบสำคัญของระหัดวิดน้ำ และทุกอย่างเขาทำกันมาหลายชั่วคนแล้ว ตอนนี้ก็ปรับใช้ไปกับฟาร์มไก่ ฟาร์มหมู ไม้ไผ่หายากหน่อยตอนนี้ก็ใช้โลหะ ส่วนสูงหรือขนาดต่างๆ ที่ชาวบ้านเขาคำนวณและทำได้ทั้งหมด เป็นชาวบ้านธรรมดาไม่ใช่วิศวกรเลย ก็เรียนรู้กันมา ทำกันมา ปรับกันมา

คนชนบทท้องถิ่นเขามีความรู้ มีอารยธรรม มีวัฒนธรรม มีความคิดทางวิศวกรรม กลศาสตร์ การออกแบบหรืออะไรต่าง ๆ เหล่านี้ แต่ว่าปัจจุบันนักศึกษาเทคโนโลยีของเราก็เรียนรู้จากทางตะวันตก แต่เทคโนโลยีอย่างระหัดวิดน้ำอันนี้คือของพื้นบ้านของคุณเอง คุณลองไปดูไปศึกษาดู ผมก็เลยต้องหางบประมาณมาให้น้าภร กับเพื่อน ๆ ช่างทำระหัดวิดน้ำจากบ้านน้ำเมา ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ช่วยสร้างให้สองหลัง น้าภรก็ให้ความร่วมมือดีมาก ระดมสมัครพรรคพวก ก็ทำทั้งที่เป็นแบบเดิม และแบบที่เป็นโลหะ และที่เป็นโลหะก็มีอยู่ที่วิทยาลัยเกษตร เขายังเอาเก็บไว้ให้คนและนักศึกษาเกษตรได้เห็นได้เรียนรู้อยู่ ต่อมามีนักศึกษาเทคโนโลยีการเกษตรได้เกวียนมาตอนงานเวิลด์เทค ปี พ.ศ. 2538 คณบดีของสำนักวิชาเทคโนโลยีการเกษตรตอนนั้นคือรองศาสตราจารย์ ดร.เทอด เจริญวัฒนา ก็เลยยกมาให้ บอกว่านี่คือเทคโนโลยีนะอาจารย์ นี่ก็จะเกี่ยวข้องกับนักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์ ทางด้านยานพาหนะ ถนนหนทาง หลังจากนั้นก็ไปศึกษาชุมชนที่อยู่ติดกับมหาวิทยาลัยของเรา ก่อนที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีจะมาตั้ง เขาอยู่กันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ มันเป็นป่าเสื่อมโทรม และก็เป็นเกษตรกรชาวนา ทั้งระหัดวิดน้ำ เกวียน ทั้งเครื่องสีข้าว ไม้ไผ่ ดิน และก็ไม้เนื้อแข็ง เครื่องสีข้าวนี้มันก็เป็นเทคโนโลยีทั้งหมด แต่ไม่ได้ศึกษาลงลึกในเรื่องเทคโนโลยีทันสมัยเรื่องความรู้เกี่ยวกับกลศาสตร์ ก็พยายามจะบอกและท้าทายกับนักศึกษาว่าให้คุณไปศึกษากับน้าภรซึ่งไม่เรียนอะไรเหมือนที่คุณเรียน แต่ทำไมเขาจึงทำแบบนี้ออกมาได้ และก็ปลูกข้าวได้ไม่รู้กี่รุ่นหลายชั่วคนมาแล้ว นี่ก็เป็นตัวอย่าง

หลังจากนั้นก็มีกี่ทอผ้า มีหูก ก็จะเกี่ยวกับเรื่องอุตสาหกรรมสิ่งทอและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ประกอบกันที่ทำจากไม้ไผ่ หรือสิ่งต่าง ๆ ซึ่งคนที่เป็นพ่อเป็นแม่ของพวกเขานั่นล่ะเป็นคนทำออกมาในรูปทรงต่าง ๆ กัน ความคิดต่างกัน แต่ใช้ประโยชน์เหมือนกัน ก็ทำให้เขาเห็นชัด เครื่องปั้นดินเผา

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 130 6/4/58 BE 10:43 AM

ตอนนี้ก็เน้นไปว่ามันเป็นเทคโนโลยีแล้ว เทคโนโลยีในเรื่องเซรามิก เรื่องเตาเผาด่านเกวียน ซึ่งมีนักศึกษาทางเทคโนโลยีสารสนเทศไปศึกษาละเอียดมา และผมกำลังจะเริ่มศึกษาต่อแต่ว่าก็เกษียณมาซะก่อน เพราะว่าเป็นการสร้างเตาเผาที่ไม่ธรรมดา ที่สามารถที่จะมีไฟสูงมากที่จะทำให้ดินที่มีองค์ประกอบของโลหะที่เขาต้องเตรียม มีความแข็ง ทน เหมือนกับเซรามิกจริงๆ โดยการใช้ไฟแรงสูงในเตาปกติที่เขาทำกันเองกับมือโดยที่เขาก็ไม่มีความรู้ทางวิศวกรรมหรือทางอุตสาหกรรมในการก่อสร้างเตาเผาแบบที่นักศึกษาเรียนกัน แล้วเขาทำกันได้อย่างไรมาหลายชั่วคน และมีชื่อเสียงด้วยปัจจุบันก็ยังทำอยู่ ผมก็พยายามท้าทายนักศึกษาเทคโนโลยี หากผมอยู่ต่ออีกสิบปีผมจะเน้นเทคโนโลยีพื้นถิ่นพวกนี้ ในห้องไทยศึกษานิทัศน์ ก็มีการจัดแสดงยาสมุนไพร ที่ผมเก็บตัวอย่างจากชาวบ้านในชนบทมา เอามาวางใส่ขวดโหลเล็กๆ ไว้ และอธิบายคุณสมบัติตามที่ชาวบ้านบอก นี่เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทั้งนั้น แต่ว่าในตอนนั้นเรายังไม่มีสาขาวิชาเภสัชศาสตร์ เรายังไม่มีอะไรเกี่ยวกับเรื่องแพทย์ หรือว่าพยาบาลที่จะดูสารองค์ประกอบอะไรต่างๆ ของสมุนไพร นี่ก็คือส่วนสำคัญคู่ควรกับห้องไทยศึกษานิทัศน์ ผมพยายามทำหน้าที่ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิร่างหลักสูตรไว้ว่านักศึกษาเทคโนโลยีมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนไทยศึกษา ในรายวิชาต่างๆ นอกเหนือจากที่จะเอาความรู้แบบทันสมัย แบบตะวันตก เอาเทคโนโลยีมาเสริม ผมจะต้องศึกษาความรู้พื้นบ้าน พื้นถิ่นขึ้นมาให้เป็นบทเรียนกับนักศึกษาเทคโนโลยีของเรา ต้องพยายามให้ความสนใจกับสิ่งเหล่านี้ที่เป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรม วัฒนธรรมของอีสาน และทุกภูมิภาคต้องมีเหมือนกัน

คำสัมภาษณ์ที่ 9: เมื่อประเทศเราก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยีอุตสาหกรรมแล้ว เราก็ไม่ควรเรียนรู้เทคโนโลยีพื้นบ้านหรือไม่

อาจารย์สุริยา: จริงๆ แล้วอารยธรรมกับวัฒนธรรมที่มันเป็นรูปธรรมที่ส่งต่อกันมาหลายบรรพชนหลายชั่วคน และมันมีการปรับเปลี่ยนในวัสดุ และรูปทรง ตามที่คนเขาสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม กระแสน้ำไหล ดิน ฟ้า อากาศ คนแต่ละยุคแต่ละรุ่นก็เกิดขึ้นมาอยู่ในบริบทสิ่งแวดล้อมต่างๆ เขาก็ต้องปรับเปลี่ยนไป ตรงนี้ก็ส่งผ่านวัสดุทางวัฒนธรรมต่างๆ จากรุ่นต่อรุ่น เพราะฉะนั้นถ้าคุณเข้าใจอย่างลึกซึ้งแล้ว คุณสามารถจะเข้าใจได้ว่าพวกเรามีอารยธรรม มีวัฒนธรรม และส่งต่อกันมาโดยอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่น และการใช้ทรัพยากรนี้ก็ไม่ได้ใช้ให้มันหมดเปลือง อย่างที่หาอะไรมาทดแทนไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญาไม้ไผ่ ทำไมผมต้องให้ความสนใจกับภูมิปัญญาไม้ไผ่ซึ่งเป็นไม้สารพัดนึก อะไรทุกอย่างเท่าที่เราเห็นในห้องไทยศึกษานิทัศน์หรือทั่วๆ ไป เพราะไม้ไผ่โตเร็ว และก็ปลูกทดแทนได้ทันใช้ประโยชน์ เพราะฉะนั้นเทคโนโลยีพื้นบ้านมาจากความคิดเดิม อารยธรรมเดิม วัฒนธรรมเดิม แต่ว่าคนรุ่นใหม่ เช่น นักเทคโนโลยีของเรา วิศวกรต่างๆ ก็อาจจะลงไปช่วยปรับระหัดวิดน้ำก็ดี หรือว่าเครื่องไม้เครื่องมือในการเกษตรก็ดี แต่ว่าให้เขาได้เข้าใจวัฒนธรรมและทรัพยากร

ว่าต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น เพราะว่าเกษตรกรไม่ใช่ทุกรายที่จะมีเงินซื้อเทคโนโลยีจากโรงงาน จากต่างประเทศ ผมคิดว่าประเทศเรายังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ พื้นถิ่น

ส่วนหนึ่งของเกษตรกรที่ยังไม่อยู่ในสถานการณ์ที่จะไปสู่ระบบอุตสาหกรรม อาศัยเทคโนโลยีอาศัยเครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ จากต่างประเทศได้ เขาก็ยังมีอะไรบางอย่างที่ยังใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถทำเองได้ ผมคิดว่าส่วนนี้น่าจะให้ความภาคภูมิใจของนักเทคโนโลยีไทยสมัยใหม่ ในแง่ที่ว่าจริงๆ แล้วเขาได้ศึกษาเทคโนโลยีต่างประเทศและมุ่งที่จะพัฒนาตรงนั้น แต่เขาก็พยายามปรับให้มันมีส่วนที่จะเข้ากับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่นได้ หรือปรับให้มันเข้ากับความคิด ความอ่าน ความจำเป็น หรือความต้องการของคนที่อยู่ในชนบทต่างๆ ของประเทศเราได้ นี่ก็น่าจะเป็นสิ่งที่ท้าทาย

แต่ผมเองก็ไม่มีโอกาสที่จะติดต่อและสื่อสารกับคนที่จบไปแล้ว ก็เลยไม่สามารถที่จะตอบได้ว่าอะไรที่ได้เรียนไปแล้ว อันไหนไม่เป็นประโยชน์ แต่คิดว่าตรงนี้จะเป็นสิ่งซึ่งค่อนข้างจะท้าทายที่เราจะต้องพยายามเรียนรู้ และปรับในการเรียนการสอน และการให้เข้ามาใช้ประโยชน์จากห้องไทยศึกษานิทัศน์ในฐานะเป็นศูนย์รวมของข้อมูลพื้นถิ่น เทคโนโลยีท้องถิ่น

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมอีกอย่างหนึ่งก็คือ พวกเราศึกษาการนำผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ ผ้าซิ่นนี้เป็นของต่ำห่อหุ้มร่างกายท่อนลางของผู้หญิง แล้วทำไมถึงสามารถนำไปใช้เป็นผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ของศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนาได้ จากการวิจัยของเราก็พบว่าผู้หญิงในวัฒนธรรมของบ้านเราไม่สามารถจะบวชเรียนได้ ในปัจจุบันแม้ว่าบวชได้แต่พุทธกาลจะมีภิกษุณีแต่ตอนนี้มีในบางประเทศเท่านั้นเอง เพราะประเทศไทยไม่อนุญาตให้มีภิกษุณี แต่ว่าภิกษุณีบ้านเราได้รับการบวชจากประเทศอื่น ได้รับอนุญาตให้เป็นภิกษุณี แต่ว่ายังมีไม่มากพอ การค้นพบผ้าซิ่นห่อคัมภีร์คือการค้นพบศักดิ์ศรีของความเป็นผู้หญิงในเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ผู้หญิงไม่มีสิทธิจะบวช แต่ผู้หญิงสามารถใช้ความคิด ความอ่าน ฝีมือ การเลี้ยงหม่อนเลี้ยงไหม การสาวไหมน้อย มัดหมี่ทอให้งามที่สุด มัดหมี่ให้สวยที่สุด เป็นผ้าซิ่นไหมมัดหมี่ แล้วก็ไปจ้างคนซึ่งเป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญจารพระคัมภีร์เรื่องราวจากพุทธประวัติ จากชาดก แล้วก็เอาผ้าซิ่นห่อไว้ ก่อนจะเข้าพรรษาก็เอาไปถวายวัด ตรงนี้ก็เหมือนกับที่คำบอกกล่าวทั่วไปในสังคมไทยก็คือ ผู้หญิงก็เกาะชายผ้าเหลืองลูกชาย ไปสู่สรวงสวรรค์ หรือนิพพาน อันนี้ก็เหมือนกันการที่ผู้หญิงชนบทอีสานทำทุกอย่างด้วยความคิดความอ่านของตัวเอง ปลายนิ้วมือของตัวเอง ขยับฐานะศักดิ์ศรีของเขา เขาสามารถที่จะไปอยู่กับพระคัมภีร์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ นี่ก็เป็นการค้นพบทางวิชาการที่ท้าทายมาก คือตัวอย่างของการนำแนวคิดทางมานุษยวิทยาไปศึกษา

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 132 6/4/58 BE 10:43 AM

เทคโนโลยีพื้นบ้าน หลังจากที่เราทำงานวิจัยเขียนเอกสารออกมาก็พิมพ์เผยแพร่ไป คนก็ฮือฮาและก็ได้รับการตีพิมพ์ ทั้งหนังสือทางวิชาการ นิตยสารศิลปวัฒนธรรม หนังสือพิมพ์มติชน

แต่ทางวิชาการสำคัญที่สุดก็คือว่ามีอาจารย์ท่านหนึ่งในสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศจับประเด็นนี้ไปพัฒนาให้เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ไปทำการสำรวจหรือบันทึกแหล่งข้อมูลของพระคัมภีร์ที่ยังห่อด้วยผ้าซิ่นอยู่ และพัฒนาแนวคิดต่างๆ ที่จะช่วยให้สถาบันของเราไม่ว่าเป็นวัดหรือเป็นหอสมุดแห่งชาติ ได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเก็บรักษาอนุรักษ์ส่วนสำคัญยิ่งของวัฒนธรรมของอีสานได้ เทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์อย่างยิ่งในงานนี้ อันนี้ผมก็มองเห็นเลยว่าทำงานกับห้องไทยศึกษานิทัศน์ หรือว่าทำงานกับนักมานุษยวิทยาได้ดี แล้วเราก็นำเอาหลักการ กระบวนการ วิธีการศึกษาต่างๆ ข้อค้นพบต่างๆ ทำให้นักศึกษาเรียนรู้ในรายวิชาต่างๆ นำผลงานวิชาการไปเผยแพร่ทั้งในและต่างประเทศ เป็นสิ่งที่ท้าทายว่าห้องไทยศึกษานิทัศน์ควรคู่กับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี แต่ตอนนี้ก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบท ปณิธาน วัตถุประสงค์ของหลักสูตรต่างๆ สาขาต่างๆ ที่เพิ่มขึ้น เพราะตอนที่ผมอยู่มีแค่สำนักวิชาเทคโนโลยีการเกษตรที่เขาใช้วัฒนธรรมในเรื่องความรู้พื้นบ้านของการผลิต ซึ่งเรื่องกลศาสตร์กับการเกษตรนี่เริ่มมาจากที่เราทำเรื่องระหัดวิดน้ำ

โดยทั่วไปความรู้ทั่วโลกที่เราใช้หลักการ กระบวนการ ฐานสำคัญของมานุษยวิทยา และก็เอาคนพื้นถิ่นเป็นเกณฑ์ในบริบทของเขาตามที่มันเปลี่ยนแปลงไป ตามอารยธรรมและวัฒนธรรมของเขา มาผสมผสานกันแล้วก็สามารถที่จะวิเคราะห์หรือให้แนวคิดร่วมกับการทำงานกับเทคโนโลยีแบบสมัยใหม่ ทั้งในเรื่องสุขภาพอนามัย เรื่องการแพทย์ การพยาบาล นี่คือจากเอกสารทั่วโลก

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 133 6/4/58 BE 10:43 AM

สุริยา สมุทคุปติ์

การศึกษา

Ph.D. Candidate (Sociocultural Anthropology, University of Washington, 1980)

M.A. (Sociocultural Anthropology, University of Washington, 1980)

M.A. (Intercultural Communication, Portland State University, 1976)

B.A. (Secondary Social Science Education, Pacific Lutheran University, 1973)

ประสบการณ์

พ.ศ. 2536 – 2546

อาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
(ดำรงตำแหน่งบริหาร หัวหน้าสาขาวิชาศึกษาทั่วไป
และรักษาการแทนรองคณบดี รักษาการแทนคณบดีสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม)

อาชีพ ตำแหน่ง หน้าที่ในปัจจุบัน

นักวิจัยอิสระ และเป็นผู้จัดการกองทุน “อินทร์-สม สมุทคุปติ์” เพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา

ผลงาน

อาจารย์สุริยา สมุทคุปติ์ เป็นผู้ก่อตั้งห้องไทยศึกษานิทัศน์ และอดีตอาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (2536-2546) ปัจจุบันทำงานเป็นนักวิจัยอิสระ และเป็นผู้จัดการกองทุน “อินทร์-สม สมุทคุปติ์” เพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา

อาจารย์สุริยา สมุทคุปติ์ เป็นผู้ก่อตั้งห้องไทยศึกษานิทัศน์เพื่อประโยชน์สำหรับนักศึกษาในรายวิชาของสาขาวิชาศึกษาทั่วไป และสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ ของสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม ในการศึกษามานุษยวิทยาของอีสาน ใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า วิจัย เป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดง “วัสดุทางวัฒนธรรมอีสาน” อันเป็นองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาชาวบ้านที่ชาวบ้านอีสานยังคงผลิตและใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน จากความประทับใจและสนใจส่วนตัวของอาจารย์สุริยา สมุทคุปติ์ ที่มีต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านของอีสานนี้ ท่านได้สะสมและรวบรวมวัสดุทางวัฒนธรรมไว้ในห้องไทยศึกษานิทัศน์นี้จำนวนมากกว่า 2,000 ชิ้น โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่วัสดุออกเป็น 3 กลุ่มที่สำคัญได้แก่ เครื่องจักสานไม้ไผ่, เครื่องนุ่งห่มและผ้าทอมือ และเครื่องปั้นดินเผา โดยจะแบ่งวัสดุเหล่านี้ตามบริบทในสังคมอีสาน เป็น 2 หน้าที่หลัก คือหน้าที่ผู้ชาย และหน้าที่ผู้หญิง

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 134 6/4/58 BE 10:43 AM

วัสดุทางวัฒนธรรมอีสานที่รวบรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งในรายงานวิจัยที่อาจารย์สุริยา สมุทคุปต์ ได้ศึกษาวิจัยไว้ ประกอบด้วย

1. จากยอดห้วยถึงบึงบุญ: สิทธิอำนาจและระบบการจัดการทรัพยากรพื้นบ้าน ของชุมชนชาวนาลุ่มน้ำชี
2. ฮีตบ้านคองเมือง: รวมบทความทางมานุษยวิทยาว่าด้วยสังคมและวัฒนธรรมอีสาน
3. แม่ญิงต้องตำหูก: พัฒนาการของกระบวนการทอผ้าและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิง ในหมู่บ้านอีสานปัจจุบัน
4. จากวิธีการประเมินสภาวะชนบทแบบเร่งด่วนถึงวิธีประเมินสภาวะชนบทแบบมีส่วนร่วม: พลวัตของวิธีพัฒนาชนบทแนวใหม่
5. กรวด-หิน-ดิน-ทราย: รัฐ ทุนนิยม และชาวนาอีสานในยุคโลกาภิวัฒน์
6. เอช ไอ วี/เอดส์ในชนบทอีสาน: มหันตภัยยุคโลกาภิวัฒน์และ “งานของนักมานุษยวิทยา
7. EVALUTION REPORT ON VETERINARY NETWORK AND SERVICE IN SAYABOULY AND SAVANNAKHET PROVINCES
8. มานุษยวิทยากับโลกาภิวัฒน์: ข้อเสนอเบื้องต้นเกี่ยวกับ “แรงงานข้ามชาติ” และนักมานุษยวิทยา” ในบริบทของวัฒนธรรมโลก
9. ทรงเจ้าเข้าผี: วาทกรรมของลัทธิพิธีและวิกฤตการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย
10. คนชายขอบ: ชีวิตและชุมชนคนงานไทยในญี่ปุ่น
11. จากใบลานถึงแผ่นดิสก์: พลวัตของการศึกษาวัฒนธรรมในอีสาน 3 ทศวรรษ
12. การเมืองเรื่องผ้าขาวม้า
13. แต่งองค์ทรงเครื่อง: “ลิเก” ในวัฒนธรรมประชาไทย
14. วิธีคิดของคนไทย: พิธีกรรม “ข่วงผีฟ้อน” ของ”ลาวข้าวเจ้า” จังหวัดนครราชสีมา
15. ย่ามไทย: “อัตลักษณ์และการเดินทางในวัฒนธรรมสมัยใหม่”
16. ว่าวไทยว่ายฟ้า: พื้นที่และจินตนาการในวัฒนธรรมไทย
17. ผ้าขาวม้า ย่าม ว่าว: ความเรียงว่าด้วย ร่างกาย อัตลักษณ์ และพื้นที่ในวัฒนธรรมไทย
18. การเมืองวัฒนธรรมในบุญผะเหวดร้อยเอ็ด
19. คนซิ่งอีสาน: ร่างกาย กามารมณ์ อัตลักษณ์ และเสียงสะท้อนของคนทุกข์ในหมอลำซิ่งอีสาน
20. คนข้ามแดน: นาฏกรรมชีวิต และการข้ามพรมแดนในวัฒนธรรมอีสาน
21. สนามในความทรงจำของนักเรียนมานุษยวิทยา: คนใน: ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย

22. ยวนสีคิ้วในชุมทางชาติพันธุ์: เรื่องเล่า ความทรงจำ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
23. ทำไม “คนอีสาน” ในอดีตจึงใช้ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์และคัมภีร์ใบลานอีสานกับแนวทางการวิเคราะห์ทางมานุษยวิทยา
24. คนล่าฝัน: ตำนานมานุษยวิทยาอีสาน
25. วิจัยอีสาน: วิธีวิทยากับการศึกษาพลังทางสังคมในภาคอีสาน
26. คนพันธุ์ป๊อป: ตัวตนคนไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม
27. มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทย
28. ระหัดวิดน้ำลำตะคอง: สัญศาสตร์แห่งเทคโนโลยีพลังน้ำพื้นบ้าน

_15-0601(119-136)□□□□□□□□□□□.indd 136 6/4/58 BE 10:43 AM